

СЕКЦІЯ 5

ЕКОНОМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В.В. Брановицький, аспірант кафедри політичної економії, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ПРИВЛАСНЕННЯ ТА ЕКСПРОПРІАЦІЯ ВЛАСНОСТІ: РАЦІОНАЛЬНА ПОВЕДІНКА АГЕНТІВ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ІНСТИТУЦІЙНІ ЗМІНИ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Про рівень загрози привласнення та експропріацію власності свідчить той факт, що згідно даних Українського Центру дослідження економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова 78,3% опитаних не почувають себе захищеними від спроб відчуження власності (бізнес, земля, житло тощо) лише респондентів 12,5% респондентів почуваються захищеними [1]. Згідно щорічного дослідження «Звіт про глобальну конкурентоспроможність» підготовленого експертами Всесвітнього економічного форуму щодо якості державних і корпоративних інституцій серед 148 країн світу Україна замає одні з найгірших показників та знаходиться на одному рівні по захисту прав власності з такими країнами, як Чад, Мадагаскар, Аргентина, Росія, Ангола, Болівія та інші.

Таблиця 1

Рейтинг якості державних і корпоративних інституцій в Україні серед 148 країн
світу

Компоненти індексу глобальної конкурентоспроможності ВЕФ	2011	2012	2013
1	2	3	4
Захист прав власності	137	134	143
Незаконні виплати та хабарі	134	133	130
Незалежність судової системи	134	124	139

Закінчення таблиці 1

1	2	3	4
Відсутність фаворитизму в рішеннях представників державної влади	95	119	133
Ефективність легальних механізмів вирішення спорів	138	141	144
Ефективність легальних механізмів оспарювання дій держави	135	139	146
«Прозорість» рішень державної політики	116	123	130
Витрати бізнесу в зв'язку з існуванням організованої злочинності	118	94	106
Рівень довіри до правоохоронних органів	123	123	133
Ефективність контролю власника (ради директорів) за діяльністю корпорації	106	113	103
Правовий захист інтересів міноритарних акціонерів	138	141	146

Джерело: [2].

Дж. Б'юкенен доречно наголошує, що «для індивідуаліста (яким виступають економічні агенти, що націлені на привласнення ренти чи експропріацію власності - Б.В.) ідеальний чи утопічний світ обов'язково анархічний в деякому базовому філософському змісті. Цей світ заселений виключно особами, які поважають мінімальний набір поведінкових норм продиктованих взаємною терпимістю і повагою» [3]. Відтак раціональний агент вступає у правовідносини з іншими агентами на свій розсуд, якщо це не заборонено законом. Тому поведінка агента в першу чергу базується на раціональних засадах, а в доцентровій основі знаходиться інтерес, як рушійна сила.

Якщо моральні ризики агентів державної влади чи дефекти інституційної архітекτονіки дають можливість привласнити ренту, то раціональний агент користується цією можливістю. Відтак раціональну поведінку агентів потрібно розглядати в першу чергу як основу для нагромадження, збереження та виживання незалежно від умов і стану економічної системи. Поведінка агентів має рефлексивний характер, що є відповіддю на інституційні зміни економічної системи, заради досягнення максимального задоволення власних інтересів та забезпечення автономного положення. Використання неринкового інструментарію для привласнення ренти агент все ж таки має в основі ринкову владу, яка здатна примусом встановити контроль на об'єкті власності. Для збалансування інтересів агентів економічна політика своїми засобами

регулювання та планування намагається раціоналізувати інтереси. На думку Ф. Кідланд і Е. Прескот «економічне планування (і економічна політика – Б.В.) це не гра проти природи, а скоріше гра проти раціональних економічних агентів» [4, с.473]. Однак через динамічний характер системи досягнути повного балансу вкрай важко, тому він є завжди нестійким.

Таким чином, характеристика підприємця за Й. Шумпетором повністю віддзеркалює зміст діяльності агентів націлених на привласнення та експропріацію власності (в вітчизняній практиці закріпилася категорія рейдер). Тобто він є «егоцентричніший ніж інші типи, бо він не покладається на традицію й на зв'язки, та ще й тому, що характерне його завдання (з погляду як теорій, так і історії) полягає саме в ламанні старої традиції та створення нового» він «має волю до завоювань» [5, с. 97-99].

Відтак, агенти діють як індивіди, які максимізують свій власний інтерес шляхом примусу, погроз чи власне із застосуванням сили. Коли агент має більше сили чи фаворитизму від влади, то він може максимізувати свій власний інтерес загрожуючи чи застосувавши сили не вступаючи у відносини добровільних транзакцій, він може бути здатним отримати задарма, те що могло б коштувати йому дорого при іншій інституційній архітектоніці.

Констатація фактів свідчить, що агенти державної влади в Україні самі несуть собою найбільшу загрозу для національної безпеки. Так як, вони маючи ті самі раціональні інтереси максимізувати задоволення власних потреб використовують владу сили і примусу до інших. Відтак, їхня легітимність як невидимої інституції починає атрофуватися. Вони перетворюються на «стаціонарних бандитів», за Олсоном. Однак, виходячи з лінійної логіки якщо погано захищені права власності негативно впливають на національну безпеку, природнім було б очікувати зі сторони гілок влади дій націлених на розвиток інституції захисту й специфікації прав власності. Виходить що, виникаючі транзакційні витрати для запровадження ефективних інституцій набагато більші ніж альтернативний розмір доходів отриманий від розмиття й відчуження прав власності. Таким чином, перебіг процесів і механізмів

перерозподілу власності викликають неабиякий суспільний інтерес.

Таким чином забезпечення й розвиток інфорсменту для захисту власності агентів не виступає домінантним завданням для представників державної влади – це їм просто не потрібно. В. Мандибура слушно констатує, що закони там, де це потрібно, оперативно створюються або модифікуються, а держава домагається встановлення жорсткого громадського порядку в економіці, дотримання якого відвертало б злочинну діяльність і дискримінацію будь-якої форми власності [6, с. 76]. Як результат економічні агенти починають поводитися як егоцентричні індивіди в Гобсівській анархії. Продуктивність праці у таких умовах знижується, так як постійно присутнє побоювання експропріації власності кимось іншим.

Відсутність правової рівності в транзитивній економіці природно породила диспаритет прав власності. Тому рівність усіх перед законом являє собою умовою побудови ринкового суспільства. Однак, ця рівність може також ще більше підсилити нерівність перед перерозподілом власності і разом з тим підтримати закон і порядок. Саме, «нерозвиненість ринкових інституцій, погана специфікація прав власності вимагала механізмів інфорсменту контрактів в нестабільному інституційному середовищі» [7, с. 187]. Спеціалісти Світового банку влучно зауважують, що «інфорсмент це більше ніж правила, закони, кодекси - це є ключем до ефективного корпоративного управління, принаймні, в транзитивних економіках та країнах, що розвиваються». [8].

В колективній праці «Держава і перехідна економіка: механізм взаємодії» авторів О. Беляєв, А. Бебело, О. Комяков компетентно наведено характеристику, що за своєю сутністю транзитивна економіка є станом розвитку саме в конкретний історичний момент, коли суспільство здійснює перехід від однієї цілісної системи до іншої [9, с. 18]. Тому діючі механізми перерозподілу власності в історичній ретроспективі видозміняться та наберуть більш цивілізованого та демократичного вигляду, що сприятиме гуманізації суспільства. Так як сама демократія є нежиттєздатною в умовах постійної невідповідності дій посадовців та цілей суспільства.

Власність в ринковій економіці суверенна, не залежить від влади, а гарантується і захищається нею. Відомий латиноамериканський економіст Ернандо де Сото надзвичайно важливу роль виводить закріпленню та специфікації прав власності, з яких на його думу розпочинається процес самоорганізації суспільства в ході якого воно тільки й в змозі поступально розвиватися [10, с. 80]. Саме тому, головне завдання при побудові ринкових відносин – це трансформація відносин власності, що потребує принципово нових відносини між державою, економікою та агентами. На державу покладається забезпечення конституційних гарантій, прав, свобод власника й умов для реалізації прав власності. Так як, саме вони є домінантною процвітання економіки.

Список літератури: 1. Соціологічне опитування // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=325 2. The Global Competitiveness Report 2013–2014: Full Data Edition is published by the World Economic Forum, p. 554, с. 410-430/ 3. James M. Buchanan, The Collected Works of James M. Buchanan, vol. 7 (The Limits of Liberty: Between Anarchy and Leviathan)/1975// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oll.libertyfund.org/titles/1827> 4. Finn E. Kydland, Edward C. Prescott Rules Rather Than Discretion: The Inconsistency of Optimal Plans// Journal of Political Economy - J POLIT ECON, vol. 85, no. 3, 1977 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sfu.ca/~kkasa/prescott_77.pdf 5. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу / Й. Шумпетер. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. – 242 с 6. Нормативно-правова складова інституційної архітектури державної форми власності / В. О. Мандибура // Екон. теорія. - 2005. - № 1. - С. 67-80. 7. Институциональные проблемы эффективного государства / Под ред. В.В. Дементьева, Р.М. Нуреева. – Донецк: ДонНТУ, 2011. – 372 с. 8. Berglöf, Erik; Claessens, Stijn. 2004. Enforcement and Corporate Governance. World Bank, Washington, D.C.. © World Bank. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/14242> License: CC BY 3.0 Unported. 9. Держава і перехідна економіка: механізм взаємодії / О. О. Беляєв, А. С. Бебело, О. М. Комяков; Київ. нац. екон. ун-т. - К., 2003. – 190 10. Гражевська Н. І. Еволюція концептуальних засад традиційної економічної транзитології / Н.І.Гражевська // Наукові праці Донецького національного технічного університету. – Серія “Економічна”. Вип. 31-1 (117). – Донецьк, ДонНТУ, 2007. – С. 77– 82,

А.С. Колєсніченко, ас. каф.економічного аналізу та обліку НТУ «ХП»

АУДИТ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНОГО РИНКУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Сучасні ринки електричної енергії розвиваються та функціонують в умовах невизначеності й інтенсивного зростання дестабілізуючих факторів, які негативно